

Megachile lapponica Thoms. en andere behangersbijen in 1959 in Zuidoost-Drenthe

door

K. VEGTER

In de wintervergadering van de Ned. Ent. Ver. op 22 februari 1959 demonstreerde Dr. J. VAN DER VECHT een ♀ van *Megachile lapponica* Thoms. (fn. n. sp.), dat door mij op 12 juli 1958 te Noordbarge bij Emmen was gevangen.

ALFKEN (1924) kende *M. lapponica* Thoms. nog slechts uit Finland, maar volgens STOECKHERT (1954) is zij in de laatste tijd ook op verscheidene plaatsen in Saksen en Thüringen gevonden. Zij bezoekt in Saksen vooral *Epilobium angustifolium* en zou volgens STOECKHERT niet boreaal, maar boreaal-alpien zijn. Vroeger heeft men deze soort wel verward met *M. alpicola* Alfken (zie SCHMIEDEKNECHT, 1930 : 800—801).

BENNO (1952) noemde *M. lapponica* reeds als een soort, die eventueel in Nederland gevonden zou kunnen worden. Ze behoort tot de *centuncularis*-groep van het geslacht *Megachile*, waartoe behalve *centuncularis* (L.) zelf, ook nog *versicolor* Smith en *alpicola* Alfken gerekend worden. In deze groep is ze slanker dan de andere soorten, maar heeft verder het kegelvormig toegespitste achterlijf van *centuncularis*, het kale eindsegment van *versicolor*, de rode tarsen van *alpicola* en de tweekleurige buikschuier van de laatste twee.

In de zomer van 1959, die met zijn vele zonneschijn voor dit doel wel bijzonder gunstig was, heb ik speciaal op het voorkomen van *Meg. lapponica* in de omgeving van Emmen, sedert twee jaar mijn woonplaats, gelet. Het dier dat ik in 1958 heb buitgemaakt, had ik met een bladstuk zien verdwijnen in een nestgat in een oude paal aan de rand van een weiland. Ik wist daarom niet, naar welke bloem de voorkeur van het dier uitging. De eerste *Megachile*, die ik in 1959 ving, was meteen een *lapponica*: dat was op 7 juni, toen ik een ♂ op *Rubus* aantrof, ± 1½ km zuidwest van de vindplaats van het vorige jaar. Op 18 juni had ik het geluk twee ♀♀ te vangen, die kort achter elkaar te voorschijn kwamen uit een gat in een nestpaal aan de rand van het Noordbargerbos, nog weer twee km verder westelijk dan het ♂ van 7 juni. Ik had geen van beide naar binnen zien vliegen, maar zag iets bewegen in de nestopening; ik had de indruk, dat deze twee dieren uit hun geboortenest rechtstreeks in mijn vangbuis kropen.

De volgende dag, 19 juni, ving ik het eerste *centuncularis*- en ook het eerste *ligniseca*-mannetje van het seizoen. Op 20 juni ving ik vlak bij de plaats, waar ik in 1958 de eerste vangst gedaan had, een ♂ van *lapponica*, alweer op *Rubus*.

De dag daarop kwam ik tegen de middag op het nieuwe, aan de rand van de Emmerdennen gelegen kampeerterrein van Emmen. Gemeentewerklieden hadden daar duchtig met bijl en zcis huisgehouden om voor het komende seizoen het terrein van ruijge en struikgewas te „zuiveren”. Gelukkig was het grootste deel van een uitgebreide groep planten van *Epilobium angustifolium* L. gespaard gebleven; de eerste exemplaren daarvan waren juist enkele dagen tevoren in bloei gekomen. Tussen de vele honingbijen en hommels zag ik opeens een bij in de voor een behangersbij kenmerkende houding met schuin naar boven gericht

achterlijf voor een bloem staan en dadelijk daarop naar een bloem van een andere tros schieten. Na enkele mislukte pogingen had ik het dier in mijn vangbuis: het bleek een ♀ van *lapponica* te zijn. Een uur later ving ik op dezelfde plaats een tweede, en op dezelfde middag ook nog een derde exemplaar. Uit vrees, dat ik wellicht de hele populatie zou uitroeien, heb ik dit laatste dier zijn vrijheid hergeven.

De rijkste buit heb ik binnengehaald in de periode van 6—16 juli: Op 6 juli in het Noordbargerbos een ♂ *lapponica* op *Rubus*; op 9 juli op het kampeerterrein te Emmen een ♀ op *Epilobium*; op 10 juli op dezelfde plaats en bloem twee ♂ ♂ en twee ♀ ♀; op 11 juli een ♀ te Westenesch, op 15 juli een ♀ te Sleen, een ♂ in Emmen en een ♂ te Oosterhesselen, alle op *Epilobium*.

In dezelfde periode van 11 dagen heb ik ook de meeste exemplaren van andere *Megachile*-soorten gevangen: drie ♂ ♂ en drie ♀ ♀ van *centuncularis* L. (vijf op *Lotus*, één op een composiet), één ♀ van *circumcincta* K. (op *Lotus*), één ♀ van *ligniseca* K. (op *Lotus*), één ♀ en twee ♂ ♂ van *versicolor* Sm. (op *Lotus*), één ♀ en drie ♂ ♂ van *willoughbiella* K. (op *Lotus*).

Daar ik de laatste helft van juli buiten Drenthe doorbracht en ik in augustus geen enkel exemplaar van *lapponica* meer heb zien vliegen, waren de dieren van 15 juli voor mij de laatste van het seizoen. Trouwens met de meeste andere behangersbijen was het toen ook afgelopen: van *ligniseca* zag ik op 1 augustus nog een ♂; van *willoughbiella* op 10 en 18 augustus een ♀ (op *Campanula* in mijn tuin); op 24 en 26 augustus resp. één en twee ♀ ♀ en op 31 augustus één ♂ van *alpicola* op *Hieracium umbellatum* L.

Als we nu de vangstresultaten overzien, doet zich het merkwaardige feit voor, dat een tot 1958 voor Nederland onbekende behangersbij in Zuidoost-Drenthe ver van zeldzaam blijkt te zijn: van *lapponica* alleen ving ik in 1959 (de weer vrijgelaten dieren niet meegerekend) 16 exemplaren tegen van alle andere *Megachile*-soorten, die hier voorkomen, samen 25 exemplaren, waarvan *centuncularis* L. en *willoughbiella* K. met resp. 7 en 6 gevangen exemplaren *lapponica* nog het meest nabij komen, maar in getal toch ver bij haar achterblijven. Ook het aantal lokaliteiten, waar ik *lapponica* in 1959 vond, was groter (nl. 7) dan bij *centuncularis* (3), *ligniseca* (3) of *willoughbiella* (2); de andere door mij vermelde soorten trof ik hier in 1959 ieder slechts op één vindplaats aan. Bij deze vergelijking van de talrijkheid wil ik rekening houden met de mogelijkheid, dat de droogte van de afgelopen zomer invloed gehad kan hebben op het resultaat, bv. doordat distels daaronder misschien meer geleden hebben dan wilgenroosjes. (In dit verband is het wel zeer merkwaardig, dat ik in 1959 in deze omgeving geen behangersbij op distels gevangen heb!) Ik mag wel zeggen, dat ik in de meeste gevallen op een plaats, waar een groot aantal exemplaren van *Ep. angustifolium* bij elkaar groeide, wel een exemplaar van *M. lapponica* vond, als ik de moeite nam bij zonnig weer minstens een half uur ernaar te zoeken. Ik herinner me maar één plaats, waar aan weerskanten van een zandweg lange rijen wilgenroosjes stonden, maar waar ik ondanks langer dan een uur zoeken geen exemplaar heb zien vliegen.

Vermeldenswaard lijkt mij wel de omstandigheid, dat ik bij het zoeken op *Epilobium*-bloemen geen enkele keer een andere behangersbij daarop aangetroffen

heb dan *Meg. lapponica*, terwijl volgens BOUWMAN (1924) en BENNO (1952) ook *willoughbiella* en volgens BOUWMAN ook wel *ligniseca* daarop vliegt. Terwijl de ♂♂ van *lapponica* in het begin van de vliegtijd verschillende keren op braam gevangen werden, beperken voor zover ik heb kunnen constateren de ♀♀ zich tot *Ep. angustifolium*.

Tot mijn spijt heb ik dit jaar geen enkele maal een ♀ met een bladstuk zien vliegen, zodat ik ook geen vermoeden heb, welke bladeren daarvoor gebruikt worden.

De mannetjes van *lapponica*, die ik ving, stemmen in grootte overeen met de maten, die SCHMIEDEKNECHT en ALFKEN daarvoor opgeven (lengte 10 mm), maar de wijfjes van het hier vliegende ras schijnen wel zeer groot te zijn: de door mij gevangen exemplaren variëren van 11,5 tot 13,5 mm, terwijl SCHMIEDEKNECHT opgeeft 11, ALFKEN tot 11,5 mm.

Tot slot nog een enkele opmerking naar aanleiding van het artikel van BENNO (1952). Volgens deze auteur zouden *willoughbiella* en *ligniseca* elkaar min of meer vervangen: *willoughbiella* zou meer in de zand- en veenstreken voorkomen, *ligniseca* beperkt zijn tot de fluviatiele kleistreken. Voor de omgeving van Emmen althans gaat dit niet op: de twee soorten vliegen hier door elkaar. Verder kan ik het vermoeden van BENNO, dat *alpicola* en *versicolor* ook in Noord-Nederland zouden voorkomen, bevestigen.

Het zou me zeer verheugen, als deze mededeling aanleiding zou zijn om ook op andere plaatsen, in de eerste plaats in de aangrenzende Nederlandse provincies, maar ook in het naburig gedeelte van Noordwest-Duitsland, een onderzoek in te stellen naar het voorkomen van *Meg. lapponica* Thoms. Het lijkt haast onaanneemelijk, dat een bij, die in de omgeving van Emmen zo verbreid is, op andere plaatsen in Noord-Nederland geheel zou ontbreken. Daar dit mooie en toch zeker niet onopvallende dier echter niet eerder is opgemerkt, lijkt mij de kans vrij groot, dat ze pas in de laatste jaren hier talrijker geworden is en in dat geval zou het buitengewoon interessant zijn na te gaan, of het verspreidingsgebied zich nog verder uitbreidt en zo ja, met welke snelheid.

Zusammenfassung

Im Jahre 1958 wurde *Megachile lapponica* Thoms. zum ersten Male in den Niederlanden gefunden und zwar bei Emmen (Prov. Drenthe), nahe der nord-östlichen Landesgrenze. Im Jahre 1959 stellte sich heraus, dass in dieser Gegend das Tier eine nicht seltene Besucherin der Blüten von *Epilobium angustifolium* L. ist; die Männchen wurden auch an *Rubus*-Blüten gefunden.

Literatuur

- ALFKEN, J. D., 1924, *Megachile centuncularis* L. und ihre Verwandten, *Deutsche ent. Zeitschr.* 1924 : 355—360.
 BENNO, P., 1952, De Nederlandse Behangersbijen, *Ent. Ber.* 14 : 161—165.
 BOUWMAN, B. E., 1924, Onze Behangersbijen, *Lev. Natuur* 29 : 172—178.
 SCHMIEDEKNECHT, O., 1930, Die Hymenopteren Mitteleuropas. Zweite Auflage. Jena.
 STOECKERT, F. K., 1954, Fauna Apoideorum Germaniae. *Abhandl. Bayer. Akad. Wiss., Math. Naturw. Kl., Neue Folge* 65 : 1—87.
 Emmen, Sophielaan 11.